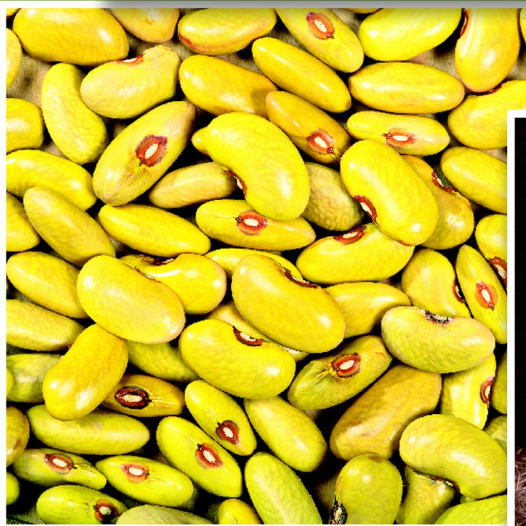

FRIES LEVEND ERFGOED
Werken aan verscheidenheid

FAN FRYSLANS GRUN

Raamplan voor een gebundelde aanpak van de praktische en economische toepassing van de Friese en met Fryslân verwante dierenrassen, landbouwgewassen, fruitrassen en oorspronkelijke houtige gewassen

www.frieserassenengewassen.nl
info@frieserassenengewassen.nl

Platformreeks nr. 24, december 2017

Samenstelling en tekst: Johannes Spyksma
Grafische verzorging: STIP, Leeuwarden,
www.stipwerk.nl

Prijs losse verkoop: 10 euro

Bank: NL TRIO 01976 46 174 ten name van Werkverband Friese Rassen te Burgum

Deze brochure is een uitgave van het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' waarin de organisaties die zich richten op het behoud van de Friese landbouwgewassen, dierenrassen, fruitrassen en oorspronkelijke houtige gewassen samenwerken.

Deze publicatie kwam tot stand door een financiële bijdrage van de Provincie Fryslân.

Organisaties die werken aan het levend Fries erfgoed:

Nederlandse Vereniging Stabij- en Wetterhounen
Onze Stabijhoun
De Wetterhounvereniging Nederland
Stichting Roodbont Fries Vee
Fries-Hollands Rundveestamboek
Nederlands Zwartbleschappenstamboek
Zwartbles-fokkersgroep
Frysk Melkskieppestamboek
Landelijke Fokkersgroep Nederlandse Landgeiten - afd. Fryslân
Fryske Hinneklub
Kon. Vereniging 'Het Friesch Paardenstamboek'
Werkverband Friese Rassen
Fruit yn Fryslân
Vrienden van het oude fruit
Herbarium Frisicum

*"In het heden staan met het verlangen in het verleden steunpunten te vinden
voor het handelen in de toekomst"*

P.J. Bouman

INHOUD

INLEIDING

Deel A. UITGANGSPUNTEN EN ALGEMENE DOELSTELLING

I Uitgangspunten, algemene doelstelling en functies van het 'Platform Friese Rassen'.

Deel B. DE STAND VAN ZAKEN

- I De Friese en met Fryslân verwante rassen en gewassen en hun huidige praktische betekenis
- II Het vermeerderen van de Friese rassen
- III Receptuur, kookkunst en gastronomie
- IV Streekproducten met gebruikmaking van de Friese rassen
- V Onderwijs en volwasseneneducatie
- VI Cultuurtoerisme en recreatie

Deel C. BETROKKENEN EN HUN BELANGEN

Bij het platform direct of indirect te betrekken personen, groepen, organisaties of instellingen en hun belangen

Deel D. ENKELE THEMA'S VOOR PROJECTVOORSTELLEN

- Thema 1a: Streekproducten met behulp van de Friese rassen
- Thema 1b: Wichters
- Thema 2a: Gastronomie
- Thema 2b: Uitgangsmateriaal streekproducten dierenrassen
- Thema 3: Friese landbouwgewassen bij hobbytuinders en dorps- en stadslandbouw
- Thema 4a: Voorlichting over de Friese rassen en gewassen
- Thema 4b: Educatie en de Friese rassen en gewassen
- Thema 4c: Demotuinen, demoboomgaarden en demoplekken op boerderijen
- Thema 4d: Educatief centrum
- Thema 5a: Recepten en kookkunst
- Thema 6a: Cultuurtoerisme en recreatie
- Thema 7a: Fruit verzamelen en fruitverwerking
- Thema 7b: Rijpgeplukt op tijd gegeten
- Thema 8a: Onderbrengen rassen in natuurterreinen.
- Thema 9a: Arkepleatsen
- Thema 10a: Regelgeving
- Thema 11a: Beschrijven en documenteren

Deel E. ORGANISATIE

Deel F. FINANCIERING

INLEIDING

Dit raamplan komt voort uit de werkzaamheden van organisaties die zich richten op het voortbestaan van de Friese en met Fryslân verwante dierenrassen, landbouwgewassen, fruitrassen en oorspronkelijke houtige gewassen.

De organisaties houden deze uit cultuurhistorisch oogpunt in stand, omdat de gewassen en rassen anders verloren dreigen te gaan.

De rassen bevatten bovendien genenmateriaal dat bijdraagt aan de agro-biodiversiteit. Is dat er niet meer, dan kan dit nooit meer aan het ontwikkelen van nieuwe rassen een bijdrage leveren.

Maar er is meer.

Aan de betreffende rassen kan (weer) een (grotere) praktische betekenis worden toegekend.

Die is er al, doordat veel hobbyisten (al dan niet in organisatieverband) met veel genoegen een bijdrage leveren aan het in stand houden en verspreiden van de dieren-, landbouw- en fruitgewassen.

Aan sommige rassen kan ook (weer) een economische betekenis worden toegekend. Die ging vaak verloren, doordat er als gevolg van technologische ontwikkelingen nieuwe rassen ontstonden die een grotere opbrengst hadden, of gemakkelijker geoogst konden worden. Soms speelden (willekeurige) voorkeuren van de handel ook een rol. Zo werd de Berlikumer Ui afgevoerd, omdat er rode tussen zitten. De uitstekende smaak en bewaarbaarheid speelde bij de handel kennelijk geen rol. Een overweging als resistentie tegen ziekten was ondergeschikt aan commerciële motieven. De omstandigheden waaronder het gebeurde en de voorkeuren van de handel hoeven overigens niet meer dezelfde te zijn.

Tenslotte: Friese rassen en gewassen kunnen een bijdrage leveren aan de ruimtelijke kwaliteit en - door ze weer een economische of toeristische waarde toe te kennen - aan plattelandsontwikkeling.

Om bovengenoemde redenen zullen de oorspronkelijke Friese rassen en gewassen in stand gehouden en vermeerderd moeten worden. Bij bepaalde rassen zijn genoeg argumenten, om ze weer een economische betekenis te geven. Streekeigen voedsel van goede en veilige kwaliteit voor particulieren, door gastronomie en door authentieke agrarische streekproducten draagt daar aan bij. Bij onder meer de Friese landbouwgewassen en de Friese Roodbonte is daar al een begin mee gemaakt. Een belangrijk verkoopargument is dat de betreffende producten qua smaak een aantoonbare meerwaarde hebben.

De oorspronkelijke in Fryslân gesignaleerde houtige gewassen hebben zich over een periode van circa 13000 jaar, vanaf de laatste IJstijd, vanuit landen rond de Middellandse Zee in de provincie gevestigd.

Bij de praktische toepassing van de rassen door hobbyisten en beroepsmensen wordt van vele personen, groepen, organisaties of instellingen een bijdrage verondersteld.

De bedoeling van dit raamplan is duidelijk te maken wat hiertoe de mogelijkheden zijn en welke voorwaarden moeten worden geschapen om een en ander te realiseren. Met de keuze van thema's en daaruit af te leiden deelprojecten kan, door één of meer kansrijk geachte voorbeelden, hiermee een begin worden gemaakt.

Deze tekst omvat een *raamplan* aan de hand waarvan de gewenste gebundelde aanpak gestalte kan krijgen.

Het plan is met inbreng van de eerst betrokken organisaties samengesteld. De stand van zaken, de voorwaarden en enkele mogelijkheden daartoe zijn in dit raamplan onderzocht en gerapporteerd.

Het gebruik van dit raamplan maakt het mogelijk dat er, wat betreft deelnemers en rassen en gewassen, bij de uitvoering van de deelactiviteiten een zo groot mogelijke betrokkenheid en samenhang wordt bereikt.

Inhoud van dit raamplan

In deel A worden de *uitgangspunten*, de *algemene doelstelling* en de *functies* van het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' uiteengezet.

Deel B biedt een schets van de *stand van zaken* bij de Friese en met Fryslân verwante rassen en gewassen. In hoofdstukjes wordt de praktische betekenis, het vermeerderen van de rassen en gewassen en de daarbij behorende regelgeving behandeld. Bovendien wordt waar dit voor de hand ligt het verband met de Friese rassen en receptuur, kookkunst en gastronomie, het vervaardigen van streekproducten, onderwijs en volwasseneneducatie en cultuurtoerisme en recreatie uiteen gezet.

Aan het einde van de hoofdstukjes wordt steeds aangegeven welke *knelpunten* zich op het beschreven terrein voordoen en welke *oplossingen* en *meerwaarde* ten aanzien van de huidige situatie er aan kunnen worden ontleend.

Deel C bevat een overzicht van de bij het platform direct en indirect te betrekken *personen, groepen en organisaties*.

Ook hier wordt weer aangestipt welke de knelpunten zijn en welke meerwaarde er ten aanzien van een versterkte samenwerking tussen de betrokkenen kan worden gerealiseerd.

In deel D worden enkele *thema's* genoemd die tot projectvoorstellen kunnen worden uitgewerkt.

De *organisatie* van de uitvoering van de aan de thema's te besteden deelprojecten wordt behandeld in deel E.

Deel F gaat over de *financiering* van een en ander.

Deel A UITGANGSPUNTEN, ALGEMENE DOELSTELLING EN FUNCTIES VAN HET PLATFORM FRIESE RASSEN

Uitgangspunten

Bij de werkzaamheden van het Platform Friese Rassen en Gewassen gelden een zevental *uitgangspunten*:

1. De door het Platform bijeengebrachte Friese of met Fryslân verwante rassen zijn het resultaat van de werkzaamheden van Friese veredelaars en agrariërs uit het verleden. Ze hebben een cultuurhistorische betekenis die het verdient beschermd te worden.
2. Met behulp van technologische ontwikkelingen zijn rassen ontwikkeld die de Friese zeldzame of oorspronkelijke rassen verdrongen hebben. Om die uit een oogpunt van biodiversiteit te kunnen gebruiken bij het ontwikkelen van nieuwe rassen, moet de genetische informatie die zich er in bevindt, bewaard blijven.
3. Met het teloor gaan van de betreffende rassen verdwijnen de bij die rassen horende eigenschappen als smaak, geur en voedingswaarden. Deze eigenschappen moeten door ze in verband te brengen met receptuur, kookkunst en gastronomie behouden blijven.
4. De Friese of met Fryslân verwante rassen hebben een economische betekenis als ze grondstoffen leveren voor streekproducten, die - wat het uitgangsmateriaal betreft - hun oorsprong in de provincie hebben. Het op de markt brengen van zulke producten wordt bevorderd, waardoor de rassen (opnieuw) economische waarde krijgen.
5. Een belangrijke voorwaarde voor een voortgaande toepassing van de door de bij het Platform behorende organisaties verzamelde rassen is de kwaliteit. Het ontwikkelen van nieuwe Friese rassen kan hieraan bijdragen.
6. Hobbyisten hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het in stand houden van de betreffende rassen. Door gerichte maatregelen dient dit versterkt te worden.
7. Oorspronkelijke houtige gewassen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het instandhouden van de biodiversiteit en de herkenbaarheid, instandhouding of versterking van cultuurhistorische patronen.

Het waarmaken van bovenstaande uitgangspunten draagt bij aan de *lokale* en *regionale ontwikkeling*. Dit veronderstelt de toepassing van een *endogeen ontwikkelingsconcept*.

Dit wil zeggen dat:

- activiteiten wortelen in de Friese regio;
- er gewerkt wordt met lokale en regionale grondstoffen;
- de uit het raamplan afgeleide projecten na een gesubsidieerde aanloopfase zo mogelijk een gezonde economische basis hebben;
- de projecten bijdragen aan zowel de economische, als ook de culturele en sociale ontwikkeling van de provincie Fryslân ;
- betrokkenen gestimuleerd worden om het roer zoveel mogelijk zelf in handen te nemen en te houden.

Een belangrijk uitgangspunt is ook dat *samenhang* wordt nagestreefd. Dat vertaalt zich in de zes aandachtsvelden die in de delen A t/m G in dit raamplan behandeld worden.

Als bijvoorbeeld de Friese Gele Woudboon op commerciële wijze wordt geteeld, wordt dat in verband gebracht met: (a) de daarbij passende receptuur, kookkunst en gastronomie; (b) het tot stand komen van streekproducten; (c) de instandhouding van een oorspronkelijk landras en (d) onderwijs en educatie.

Verondersteld wordt, dat de uit dit raamplan afgeleide projecten een grotere praktische betekenis hebben, naarmate ze meer aan bovenstaande uitgangspunten beantwoorden.

Algemene doelstelling

Met behulp van dit raamplan wordt een kader geschetst voor een gebundelde aanpak van door het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' te verrichten activiteiten die kunnen bijdragen aan de praktische toepassing van de Friese of met Fryslân verbonden dierenrassen, landbouwgewassen, fruitrassen en houtige gewassen.

Aan dit kader worden in dit raamplan enkele *thema's* ontleend die in de komende tijd met het oog op het waarmaken van de hiervoor genoemde uitgangspunten tot projectvoorstellen uitgewerkt kunnen worden. Dit raamplan bevat een voorstel hoe een en ander georganiseerd kan worden.

In het laatste onderdeel van dit raamplan worden voorstellen gedaan voor de *financiering* van een en ander.

Functies

Het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' vervult een viertal *functies*: inventariseren, beschrijven, behouden en vermeerderen.

Inventariseren

In de door Johannes Spyksma samengestelde publicatie 'Tiden hawwe tiden' wordt in het eerste deel de Friese agrarische geschiedenis vanaf het begin tot de huidige tijd beschreven. Per tijdvak wordt aangegeven welke dierenrassen, landbouwgewassen en fruitrassen zich in Fryslân voordeden. In het tweede deel wordt de oorsprong van de rassen verduidelijkt. Zie de lijst van publicaties achterin dit raamplan.

Beschrijven

De Friese dierenrassen zijn met de erbij behorende rasstandaard globaal beschreven en afgebeeld in de brochure 'Het fokken van de Friese of met Fryslân verwante dierenrassen'.

Het 'Werkverband Friese rassen' werkt onder leiding van dr. Chris Kik, werkzaam bij het 'Centrum Genetische Bronnen Nederland' aan een in 2019 te verschijnen gedetailleerde en geïllustreerde beschrijving van de Friese of met Fryslân verwante landbouwgewassen.

De in Fryslân ontwikkelde fruitrassen zijn voor een deel globaal beschreven in de brochure 'Fruit yn Fryslân'. Hierbij kan bovendien van diverse bij deze organisatie aanwezige rasbeschrijvingen gebruik worden gemaakt. In 2018 wordt een publicatie uitgebracht waarin de in aanmerking komende fruit-, landbouw-, dierenrassen en houtige gewassen gedetailleerd beschreven worden.

De documentatie van de Friese landbouwgewassen gebeurt bovendien door Karst Meijer met herbaria bij Herbarium Friscum. De in de collectie voorkomende aardappelrassen worden door Meijer in alcohol opgeslagen.

Behouden en vermeerderen

De op één van de voorste bladzijden van dit raamplan vermelde dierenorganisaties stellen zich op hun terrein ten doel de Friese of met Fryslân verwante dierenrassen in stand te houden, te vermeerderen en zo mogelijk commercieel toe te passen.

De Friese landbouwgewassen worden in stand gehouden, vermeerderd en wat het zaad betreft vermarkt door het 'Werkverband Friese Rassen'.

Het in stand houden, vermeerderen en zo mogelijk commercieel toepassen van het Friese fruit behoort tot de werkzaamheden van 'Fruit yn Fryslân' en de 'Vrienden van het oude fruit'.

Op sommige onderdelen wordt bij het vermeerderen van de rassen hinder ondervonden van de bestaande regelgeving.

Voorlichting en educatie

Met het oog op voorlichting en educatie zijn brochures over de dierenrassen, landbouwgewassen, fruitrassen en houtige gewassen uitgebracht. Zie de lijst van publicaties. Bovendien is *educatief materiaal* over enkele Friese rassen ontwikkeld voor basisscholen, het voortgezet- en het beroepsonderwijs.

Praktische toepassing

De praktische toepassing van de rassen door liefhebbers en professionals is een belangrijk middel om ze in stand te houden.

Enerzijds is er bij de consument veel belangstelling voor de aanschaf van agrarische streekproducten, anderzijds is er over het algemeen nog te weinig met de rassen verband houdend uitgangsmateriaal in de keten. Het ontwikkelen van zulke producten wordt hierdoor nog belemmerd.

Waar zich die mogelijkheid voordoet, zorgen de leden van het Platform voor voldoende uitgangsmateriaal voor met de rassen samen te stellen streekproducten. Wat betreft de Friese Roodbonte en de Fries-Hollandse Zwartbonte wordt daar al aan gewerkt. Door het 'Werkverband Friese Rassen' is daar met het oog op de landbouwgewassen ook al een begin mee gemaakt. Voor ongeveer 40 bij die rassen behorende zaden of knollen wordt een commerciële bestemming gezocht.

DEEL B DE STAND VAN ZAKEN

I DE FRIESE EN MET FRYSLÂN VERWANTE RASSEN EN GEWASSEN EN HUN HUIDIGE PRAKTISCHE BETEKENIS

De stand van zaken en de huidige praktische (of economische) betekenis van de dierenrassen, landbouwgewassen en fruitrassen wordt in dit deel achtereenvolgens globaal aangeduid. Er wordt ook aandacht besteed aan de knelpunten, mogelijke oplossingen en de meerwaarde die er bij kan optreden.

DIEREN:

De negen Friese of met Fryslân verwante dierenrassen zijn globaal en wat het fokken betreft en meer gedetailleerd beschreven in de daaraan gewijde brochures. Zie de lijst van publicaties.

Knelpunten:

1. Bij het Friese paard bestaat het gevaar van inteelt.
2. De Friese koeienrassen produceren aanmerkelijk minder melk dan bijvoorbeeld de Holstein-Frisian koe.
3. De Friese hoenders leggen kleinere eieren en produceren minder vlees dan andere hoenderrassen.
4. Landgeiten dragen tot nu toe nauwelijks bij aan de melk- en vleesproductie.
5. Het voortbestaan van de Wetterhoun wordt bedreigd.
6. Het ledenbestand van de verenigingen vergrijsd.
7. De koeien-, schapen- en geitenfokkers en de telers van de landbouwgewassen ondervinden veel hinder van de knellende regelgeving.
8. Het ontwikkelen van streekproducten stagneert.
9. Het onderbrengen van daartoe geschikte dieren in natuurterreinen blijft een uitzondering.
10. De Friese rassen zijn bij de meeste inwoners van Fryslân onbekend.
11. Er zijn voor de dierenrassen slechts drie fokcentra in Fryslân. Deze omvatten tenminste tien fokdieren.
12. Na het beëindigen van de werkzaamheden van It Griene Nest ontbreekt een educatief centrum in Fryslân.

Mogelijke oplossingen:

1. Het Koninklijk Friesch Paardenstamboek werkt aan een oplossing voor het inteeltprobleem.
2. De Friese koeien zijn geschikt voor de melk- en vleesproductie. Ze vragen minder voer en vragen over het algemeen minder veeartskosten.
3. Friese kippen leggen veel eieren.
4. Het vlees van de lammeren van landgeiten is voor sommigen een delicatessen.
5. Door kruisen met verwante rassen wordt aan een oplossing gewerkt.
7. Met de stichting Zeldzame Huisdierrassen naar oplossingen voor knellende regelgeving zoeken.
8. Terreinbeheerders over onderbrengen rassen en gewassen benaderen. Plaatsingsovereenkomsten.
9. Tot stand komen fokcentra oppakken bij dierenfokkers.
10. Tot stand komen educatief centrum oppakken met Fries Landbouwmuseum.

LANDBOUWGEWASSEN:

De door het 'Werkverband Friese rassen' beheerde collectie van 105 landbouwgewassen wordt globaal en meer gedetailleerd beschreven in daaraan gewijde brochures. Zie de lijst van publicaties. De rassen waarvoor een commerciële bestemming wordt gezocht zijn daarin vet afgedrukt.

Knelpunten:

Bovengenoemde landbouwgewassen werden in verreweg de meeste gevallen niet of nauwelijks meer verbouwd. Vaak was het niet de smaak, maar een hogere opbrengst die er toe leidde dat traditionele rassen, als bijvoorbeeld de grauwe erwt, niet langer verbouwd werden.

Om het zaad van de rassen te behouden en zo mogelijk commercieel te maken, heeft het 'Werkverband Friese Rassen' een collectie gevormd. Evenals bij de dierenrassen, is ook hier de leeftijd van de meeste telers (ruim 40) die aan het project deelnemen een knelpunt. Ook de landbouwgewassen zijn bij de Friese bevolking weinig bekend.

Mogelijke oplossingen:

Voorlichting en educatie.

Verdere opbouw netwerk streekproducten. Er is een begin gemaakt met het verpakken en verkopen van de zaden in zakjes. Bovendien worden zaden en knollen van de rassen die daarvoor in aanmerking komen onder auspiciën van het Werkverband in grotere hoeveelheden vermarkt.

Meerwaarde:

De commerciële meerwaarde van de landbouwgewassen wordt gehaald uit het kweken en verhandelen van zaad van de in de collectie opgenomen landbouwgewassen die daarvoor in aanmerking komen.

De rassen worden vanaf 2014, onder auspiciën van het 'Werkverband Friese Rassen', door T. Wilman en bestuursleden van het Werkverband, begeleid door Ir. J. Velema, in stand gehouden en vermeerderd.

Het Werkverband versterkt de positie van sommige van de in de collectie voorkomende rassen door ze te erkennen als *streekassen*. De naam van het ras verwijst naar een Friese streek of naar een in Fryslân werkzame teler. Het ras beantwoordt aan een door de organisatie aan de hand van een beschrijving ingestelde *rasstandaard*. Streekassen kunnen, zoals de overige in de collectie voorkomende rassen, biologisch of gangbaar worden verbouwd.

FRUIT:

De Friese en met Fryslân verwante fruitrassen zijn beschreven in een globale en meer gedetailleerde brochure. Zie de lijst van publicaties.

Knelpunten:

Een knelpunt bij het telen van de traditionele (Friese) appel- en perenrassen is, dat deze pas na ongeveer 5 jaar vruchten dragen. Het duurt tien jaar alvorens ze tot volle wasdom zijn gekomen. (Bessenrassen leveren al na twee jaar een begin van productie).

De nieuwere er voor in de plaats komende rassen zijn vaak geselecteerd op een hogere opbrengst en (door de toepassing van laagstambomen) een gemakkelijker oogstwijze.

Mogelijke oplossingen:

Voorlichting en educatie

Opbouwen netwerk streekproducten met fruit

Meerwaarde:

Afgaande op de kwaliteit, doen zich met het nodige geduld meerdere mogelijkheden voor om daartoe geschikte Friese of met Fryslân verwante fruitrassen (weer) commercieel in productie te nemen. Daarnaast is het van groot belang dat particulieren op hun erf een nutsboomgaard in stand houden of inrichten met de Friese of met Fryslân verwante fruitrassen die dat de moeite waard maken.

HOUTIGE GEWASSEN

De in Fryslân gesignaleerde houtige gewassen zijn globaal beschreven in een daaraan gewijde brochure. Zie de lijst van publicaties.

Knelpunten

Het grootste deel van de in de provincie voorkomende oorspronkelijke houtige gewassen is vrijwel alleen bekend bij de natuur beherende organisaties die opdracht gaven ze te beschrijven.

Oplossingen

Voorlichting en educatie

Meerwaarde:

Het herkennen van cultuurhistorische patronen. Oorspronkelijke bomen en struiken hebben door hun ouderdom en grillige vormen een grote belevingswaarde.

II HET VERMEERDEREN VAN DE FRIESE RASSEN

Een belangrijke voorwaarde voor de praktische toepassing van de Friese rassen is de *kwaliteit* er van. Die wordt mede bewerkstelligd door het volgens een rasstandaard vermeerderen van de bestaande rassen.

DIERENRASSEN:

Algemeen

Het vermeerderen van dierenrassen heeft als doel door een gerichte teeltkeus alle maatregelen te nemen die de kwaliteit en/of de prestaties van dieren verbeteren. Door de combinatie van een mannelijk en een vrouwelijk dier wordt getracht de hoedanigheden van het ras te verbeteren. Dat veronderstelt een zekere *selectie*.

Dat alles vanwege het *fokdoel*: de oogmerken die de fokker met het nageslacht heeft. Bij een fokdoel gaat het altijd om twee soorten eigenschappen, de kwantitatieve (hoogtemaat, vruchtbaarheid e.d.) en kwalitatieve (haarkleur, erfelijke gebreken e.d.).

Soms is er bij fokkerij sprake van een *dubbeldoel*. Een of meer gebruiksdoelen worden dan in een dier verenigd. Zo kan een Fries paard als tuigpaard en als rijpaard gebruikt worden, hetgeen eigenschappen veronderstelt, die verschillen.

Bij het fokken van de meeste Friese dierenrassen wordt gebruik gemaakt van een natuurlijke dekking of van kunstmatige inseminatie.

Literatuur:

'Het fokken van de Friese of met Fryslân verwante dierenrassen'. Zie de lijst van publicaties.

a. Friese paarden:

Er zijn in de provincie enkele *opfokcentra* voor het Friese paard.

Bovendien zijn er meerdere organisaties en particulieren die zich het *fokken* van het Friese paard ten doel stellen.

Literatuur:

A. Osinga. Het fokken van het Friese paard

G.J.A. Bouma e.a. Het Friese paard

b. Friese runderen:

De Friese runderen zijn beide *dubbeldoeldieren*, ze zijn geschikt voor de melk- en vleesproductie.

Het fokken/veredelen van de Fries-Hollandse Zwartbonte is gericht op het zoveel mogelijk beantwoorden aan het fokdoel:

levenskrachtig, gezond, vruchtbaar, weinig geboortemoeilijkheden, enzovoort.

De fokdoelen voor de Friese Roodbonte komen - afgezien van de roodbonte kleur - overeen met die voor Fries-Hollandse Zwartbonte.

De familie Beerda in IJlst beheert een *fokcentrum* voor de Friese Roodbonten. De bij de 'Stichting Roodbont Vee' aangesloten boeren richten zich met een daartoe ingesteld project ook op het veilig stellen van dit ras.

Er zijn een tiental z.g. *fundamentfokkers* die zich in het bijzonder richten op het behoud of het verbeteren van de kwaliteiten van de Fries-Hollandse Zwartbonte. Ze zijn aangesloten bij het 'Fries-Hollands Rundvee Stamboek' en de hierbij behorende vereniging.

Literatuur:

R. Strikwerda - Vader Vondeling en zijn zonen. *Veeteelt*, september 2000 (over de Friese Roodbonte)

W. Stegenga - De Friese koe

c. Friese hoenders:

Het selecteren van Friese hoenders binnen dezelfde kleurslag heeft onder meer betrekking op het verbeteren van erfelijke factoren als de vorm van de kam, de kleur van de poten, enzovoort. Dat alles met het oog op eigenschappen die van belang zijn voor het beter beantwoorden aan de door de 'Fryske Hinneklub' op keuringen en tentoonstellingen toegepaste standaard.

Een belangrijk deel van de fokkerij richt zich op het uitbreiden en verfijnen van de twaalf *kleurslagen*. Dat wordt beschreven in 'Fryske hinnen', hoofdstuk 3.

Er werd enige jaren geleden ook een nieuwe kleurslag ontwikkeld, die enige jaren geleden erkend werd als:

Zandgele.

Er is een *fokcentrum* voor het Friese hoenderras in Zwartewegsend (Vijversburg).

De 'Fryske Hinneklub' heeft naar verwacht wordt bij het 'Fries Landbouwmuseum' een fokcentrum voor de Friese krielien ingericht.

Zowel bij de grote hoenders als bij de krielien zijn enkele kleurslagen klein in aantal of ze komen nauwelijks voor.

Literatuur:

B. Oosterhaven (red.) Fryske hinnen

d. Landgeiten:

Het fokken van de landgeiten richt zich op het verbeteren van de eigenschappen die beantwoorden aan de met het oog hierop geformuleerde standaard.

Sommigen fokken een bepaalde kleur (zwartbont, bruinbont, grijsbont en beigebont). In Noordbergum is een bokkendepot ingericht. Vooralsnog is er geen plan om in Fryslân een fokcentrum voor de landgeiten in te richten.

Mede door de activiteiten van de Friese afdeling van de 'Landelijke Fokkersclub', staan de landgeiten er in Fryslân goed voor.

Literatuur:

Folder Landelijke Fokkersclub over de landgeiten.

e. Friese schapen:

Ook bij het fokken van het Friese Melkschaap en de Zwartbles wordt geprobeerd deze zoveel mogelijk aan de door de stamboeken geformuleerde standaard te laten beantwoorden.

Er is in de provincie Fryslân geen *fokcentrum* m.b.t. de Friese schapenrassen.

Het fokken van de Zwartbles is een aangelegenheid van de individuele leden van het 'Nederlands Zwartbles Schapenstamboek' en de 'Zwartbles-fokkersgroep'.

Literatuur:

J. Jansen - It Fryske melkskiep

f. Friese honden:

De fokkerij van de Friese honden richt zich op het verbeteren van de eigenschappen die van belang zijn bij het beantwoorden aan de door het Stamboek geformuleerde standaard.

Met name bij de Wetterhoun doen zich door inteelt erfelijke gebreken voor, die men door gerichte selectie van stamboekwege en het inkruisen met verwante rassen tracht te overwinnen.

Er is geen specifiek *fokcentrum* voor de Friese honden, de fokkerij wordt gedaan door particulieren.

Door onvrede over het fokbeleid van de Nederlandse Vereniging voor Stabij- en Wetterhounen' verenigden fokkers en eigenaars van de Friese hondenrassen zich in 'De Wetterhounvereniging Nederland' en 'Onze Stabijhoun'.

Literatuur:

W. Dooper - De Stabij, Bijke in alle opzichten

W. Dooper - De wetterhoun, een eigenzinnig fenomeen

LANDBOUWGEWASSEN

Bij het vermeerderen van de Friese landbouwgewassen wordt gepoogd het betreffende ras, door selectie en - waar dit noodzakelijk is - door het verhinderen van kruisbestuiving aan een voor streekassen ingevoerde standaard te laten beantwoorden.

Hieraan wordt al vanaf 2005, zowel op de zandgrond als op de klei, door ongeveer dertig met het Kenniscentrum samenwerkende telers gewerkt.

De meeste Friese planten- en dierenrassen hebben zich ontwikkeld als een *landras*. Ze werden van buitenaf aangevoerd, om zich daarna - aan de hand van aan de betreffende omgeving aangepaste eigenschappen en op basis van selectie - tot een nieuw ras te ontwikkelen.

Een sprekend voorbeeld daarvan is het *Fries witbloei vlas* dat door een gardenier uit Foudgum in het jaar 1816 geselecteerd werd uit zaad afkomstig uit Rusland. Dat bloeide blauw. De gardenier merkte een zevental wit bloeiende planten op, selecteerde deze en ontwikkelde een ras met eigenschappen die het uiteindelijk in heel Europa bekend maakten. Het ras was geschikt als linnen- en als olievlas, je had er in beide opzichten opbrengsten van. Het was dus een dubbeldoel vlas.

Omdat zaad en knollen voor het vermeerderen van de betreffende rassen veelal ontbreekt, heeft het 'Werkverband Friese Rassen' zich tot een *genenbank* voor de betreffende plantenrassen ontwikkeld. Hierbij wordt samengewerkt met het 'Centrum voor Genetische Bronnen Nederland' te Wageningen.

Literatuur:

Arche-Noah Handbuch Samengärtnerei

J. Cherfas en J. Fanton The Seeds Savers' Handbook

Werkverband Friese Rassen - Handleiding: 'Het winnen van zaad en knollen'. Zie de lijst van publicaties.

FRUIT

Het vermeerderen van de (Friese) fruitrassen is een activiteit van 'Stichting Fruit yn Fryslân' en de 'Vrienden van het oude fruit'.

Literatuur:

Landschapsbeheer Nederland Hoogstamfruit: Geschiedenis, verzorging, oogst. Utrecht.

Landschapsbeheer Nederland. Hoogstamfruitbomen - basiscursus. Utrecht.

III RECEPTUUR, KOOKKUNST EN GASTRONOMIE

Over dit onderwerp is in de Platformreeks een brochure uitgebracht. Zie de lijst met publicaties.

Receptuur:

Recepten waarbij voornamelijk gebruik wordt gemaakt van de Friese dierenrassen, landbouwgewassen en fruitrassen kunnen - in eerste instantie - worden ontleend aan de door Wieke de Haan uitgegeven boeken met Friese recepten.

Het wachten is op een boek met nieuwe recepten.

Literatuur:

'De Fryske Petiele' van Simke Kloosterman, bewerkt door Wieke de Haan
-Wieke de Haan - Fryske resepten

Eveneens geschikte recepten in:
H. Ernst en C. Verhoeven - Kostelijk Fryslân
De Friese Keukenmeid
Lekker ite mei Reitse.
Ite mei Reitze: vier seizoenen lang

Kookkunst:

Aan de hand van recepten waarin de Friese rassen verwerkt zijn, kunnen door de kookstudio Il Casale in Ryptsjerk en De Zandloper in Eastermar kooklessen ontwikkeld en uitgevoerd worden.

Literatuur: H. Ernst en C. Verhoeven Kostelijk Fryslân

Gastronomie:

Enkele restaurants die zich toelagen op het verwerken van de Friese landbouwgewassen zijn *De Zandloper* in Eastermar en *Il Casale* in Rijperkerk. Diverse restaurants presenteren vlees van de Friese Roodbonte koe. '*Fryslân Culinair*' draagt ook het Friese erfgoed uit.

'*Slow Food*' is een internationale organisatie die zich ten doel stelt de kwaliteit van het leven te verbinden aan het genieten van gezond, smakelijk en gevarieerd eten. Daarbij wordt mensen les gegeven in smaak. Bovendien worden inspanningen verricht om dier-, planten- en fruitsoorten te behouden en traditionele producten weer op de markt te brengen.

De over geheel Europa verspreide beweging is een reactie op de Fast-food productie waarbij voedselveiligheid en voedselkwaliteit volgens de aanhangers in de verdrukking komen.

Er bestaat in Slow Food-verband een '*Convivium Noord-Nederland*' dat ad hoc diners en excursies organiseert. In landelijk verband worden beurzen en proeverijen gehouden.

De organisatie geeft advies en tips over certificering, vermarkting, gastronomie en historie. En verwijst door naar derden (experts, koks, enz.).

Specifieke Friese producten kunnen bij gebleken geschiktheid worden opgenomen in de 'Ark van de Smaak'. In 2017 werd een poging ondernomen de Wichter en een drietal Friese aardappelrassen (Rode Eersteling, Berlikumer Geeltje en de Nederlander) in de Ark van de Smaak onder te brengen.

Criteria voor opname in de 'Ark van de Smaak' zijn:

- ambachtelijk en op kleine schaal gemaakt
- gastronomisch interessant (smaak, geur, culinaire verpakking) -op korte of middellange termijn met uitsterven bedreigd
- geen bestaand merk

Literatuur:

C. Petrini Slow Food: over het belang van smaak

Knelpunten t.a.v. receptuur, kookkunst en gastronomie:

Het samenstellen van recepten en het stimuleren van kookkunst waarbij gebruik wordt gemaakt van die rassen wordt pas zinvol als er voldoende uitgangsmateriaal is dat daarbij gebruikt kan worden.

Dit geldt eveneens voor het bevorderen van gastronomie m.b.t. de Friese rassen. Daarbij bestaat bovendien de noodzaak dat het materiaal met een zekere continuïteit kan worden aangeleverd.

Wat de landbouwgewassen betreft, is daar door middel van het in 2017-2019 uit te voeren project 'Stimuleren Friese Landbouwgewassen' door het 'Werkverband Friese Rassen' een begin mee gemaakt. De productie van vlees, kaas en eieren voor toepassingen bij receptuur, kookkunst en gastronomie is zeer miniem en kan - evenals met het fruit - toenemen.

Meerwaarde:

De voorbereiding van maatregelen op het terrein van receptuur, kookkunst en gastronomie zal de hiervoor benodigde productie bevorderen.

Bovendien wordt zo de mogelijkheid geboden te genieten van de smaak, geur en culinaire verpakking van met de Friese rassen vervaardigde maaltijden.

IV STREEKPRODUCTEN MET GEBRUIKMAKING VAN DE FRIESE RASSEN

Een organisatie die zich landelijk voor het behoud, het ontwikkelen en vermarkten van streekproducten inzet, is de 'Stichting Streekproducten Nederland' (SPN).

De *criteria* die de 'Stichting Streekproducten Nederland' (SPN) hanteert, zijn:

- de productieregio moet omschreven zijn;
 - de grondstoffen moeten uit de regio komen (voor tenminste 51%);
 - de verwerking moet in de regio plaatsvinden en
 - de productie moet duurzaam zijn. Dat wil volgens SPN zeggen dat deze voldoet aan de eisen van de biologische landbouw en dus het EKO- of Demeterkeurmerk draagt òf dat het product of de grondstof voldoet aan de eisen van de Stichting Milieukeur en dus gerechtigd is het milieukeur te dragen.
- Een derde mogelijkheid is het per product vaststellen van een "specifiek duurzaamheidsreglement". Daarin moet worden beargumenteerd in hoeverre aan de eerder genoemde criteria voldaan wordt. Een voorbeeld van het laatste is het Koudumer boontje.

Argumenten voor streekproducten zijn:

- bekende herkomst door directe relatie tussen consument en producent;
- duurzaamheid wat betreft productiewijze en vermindering van transportkilometers;
- voedselveiligheid en voedselkwaliteit;
- behoud agrobiodiversiteit;
- een faire prijs voor producenten en consumenten en
- behoud cultuurhistorische waarden

Het streven is er op gericht de door het Kenniscentrum te introduceren agrarische streekproducten met de nodige continuïteit geproduceerd en vermarkt te krijgen. Hetgeen eveneens gepaard zou kunnen gaan met een erkenning door de Stichting Streekproducten Nederland of Slow Food.

Jan de Vries treedt bij dit onderdeel op als adviseur.

Knelpunten:

In de praktijk is gebleken, dat het niet eenvoudig is om een productie- en afzetketen rond een oud streektypisch ras op te zetten.

Naast de normale problemen van productontwikkeling, keten- en afzetontwikkeling, zijn er ook nog eens allerlei soms niet voorziene productie- en kwaliteitsproblemen te overwinnen. De producten moeten bijvoorbeeld voldoende onderscheidend zijn. Deze complicatie is mede gevolg van het feit dat ervaring met de teelt van de traditionele rassen verloren is gegaan.

Het op commerciële wijze produceren van de Friese rassen wordt bovendien gehinderd door het feit dat het op sommige onderdelen op dit moment niet of nauwelijks productie van uitgangsmateriaal is.

De stap naar zo'n toepassing is groot en komt pas op gang als er voldoende kans op afzet is. Die afzet veronderstelt een voldoende en continue productie. Er is dus sprake van een *viciëuze cirkel* die doorbroken moet worden.

Bij de commerciële productie en verspreiding van de Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen geldt in sommige gevallen dat de wet- en regelgeving dit belemmert. Deze beschermt niet alleen tegen ziekteverspreiding, maar dient ook de belangen van producenten die door zich op bepaalde producten te specialiseren aan de hoge, ook financiële, door de regelgeving gestelde eisen tegemoet kunnen komen.

Meerwaarde:

Een belangrijk argument bij de vermarkting van streekproducten is de *typiciteit* ervan. Die berust op het verband tussen gebiedseigenschappen, productiewijze en de zintuigelijke kwaliteitseigenschappen van het eindproduct (smaak, geur, enzovoort). Laatst genoemde eigenschappen worden door consumenten het belangrijkst gevonden.

Om de typiciteit in volle omvang te waarborgen, stelt het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' aan streekproducten de voorwaarde, dat de rassen waaraan grondstoffen ontleend worden in Fryslân hun oorsprong hebben of er vanouds gangbaar zijn of waren.

Literatuur:

H. Klawer e.a. Sturen op onderscheidende kwaliteit: aanknopingspunten voor het versterken van de typiciteit van streekproducten.

Oostermoerse Agrarische Vrouwen - Project Verwerking streekproducten

Wetenschapswinkel Wageningen - Streekeigen produceren

J. Bühler en T. Wehinger - Konzeptentwicklung und Umsetzung einer Initiative zur Regionalvermarktung Landwirtschaftlicher Produkte im Südschwarzwald

V ONDERWIJS EN VOLWASSENENEDUCATIE

Over dit onderwerp is in de Platformreeks een brochure uitgebracht. Zie de lijst van publicaties.

De praktische toepassing van de Friese en met Fryslân verwante rassen is zeer gediend met *onderwijs* en *volwasseneneducatie*, waarbij kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden ten aanzien van de toepassing van die rassen aan de orde komt.

Onderwijsinstellingen of instellingen voor volwasseneneducatie waar dat zou kunnen gebeuren zijn onder meer:

- agrarisch beroepsonderwijs
- voortgezet onderwijs
- basisonderwijs
- Fryske Folkshegeskoalle

- Volksuniversiteit
- Instituut voor Natuur- en Milieueducatie
- Fokus Fryslân (kinderen in aanraking brengen met cultureel erfgoed in eigen omgeving).

Voor leden van verenigingen kunnen *excursies* en *lezingen* (in hun woonplaats) worden georganiseerd. Met het oog daarop zijn brochures en audiovisueel materiaal ontwikkeld.

Materiaal voor voorlichting en educatie

Tot op heden zijn met het oog op voorlichting en educatie zijn in de Platformreeks een twintigtal brochures uitgebracht. Zie de lijst met publicaties.

Knelpunt:

Op het ogenblik komt het onderwerp Friese rassen en gewassen niet of nauwelijks in onderwijs en educatie in Fryslân voor.

Er is een wisselwerking tussen de achteruitgang van de praktische betekenis van de traditionele rassen en de aandacht die er voorlichtend en educatief aan besteed wordt.

Informatie met betrekking tot de rassen in onderwijs en vorming kan meer ingang vinden.

Tot nu toe zijn er in Fryslân door de landelijke 'Stichting Zeldzame Huisdierrassen' geen plekken erkend als *provinciaal educatief centrum*. Dit krijgt in 2018 een plek bij het Fries Landbouwmuseum te Goutum waarbij ook aan de landbouwgewassen, de fruitrassen en de oorspronkelijke houtige gewassen aandacht wordt besteed.

Meerwaarde:

Het versterken van de kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden ten aanzien van de Friese rassen en gewassen is een belangrijke voorwaarde voor de instandhouding van dit levend Fries erfgoed.

Literatuur:

Veldwerk Nederland - Lesmaterialen en veldwerkproducten voor inspirerende natuur- en milieuactiviteiten (Catalogus)

VI CULTUURTOERISME EN RECREATIE

De relatie *cultuurtoerisme/recreatie* en de voorlichting en promotie over en van de Friese rassen en gewassen verdient meer aandacht.

Onder meer bij gelegenheid van 'LF 2018' kunnen bezoekers op diverse plekken met de Friese rassen en gewassen kennis maken. Het 'Werkverband Friese Rassen' richt bij Vijversburg en het Fries Landbouwmuseum een demonstratietuin in die daartoe dienst doet. In Tytsjerk bevindt zich ook het Fokcentrum voor de grote Friese hoenders. Naar verwacht wordt zal bij het Landbouwmuseum een fokcentrum voor de Friese krielien worden ingericht.

Deel C. BETROKKEN EN HUN BELANGEN

I BETROKKENEN

Uit het voorafgaande kan een groot aantal personen, groepen, organisaties of instellingen worden afgeleid die bij de werkzaamheden van het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' betrokken zijn of kunnen worden.

1. Direct bij de uitvoering van dit raamplan te betrekken of betrokken organisaties:

Landbouwgewassen:

Werkverband Friese Rassen

Dieren:

Nederlandse Vereniging Stabij - en Wetterhounen
Onze Stabijhoun
De Wetterhounvereniging Nederland
Stichting Roodbont Fries Vee
Fries-Hollands Rundveestamboek
Nederlands Zwartbleschappenstamboek
Zwartbles-fokkersgroep
Frysk Melkskieppestamboek
Landelijke Fokkersgroep Nederlandse Landgeiten - afd. Fryslân
Fryske Hinneklub
Koninklijke Vereniging 'Het Friesch Paarden Stamboek'

Fruit:

Stichting Fruit yn Fryslân
Vrienden van het oude fruit

Houtige gewassen:

Herbarium Friscum
Natuurbeherende organisaties

2. Indirect betrokkenen

a. Telen/houden/fokken/veredelen Friese rassen:

Dieren:

Genenbank Lelystad
Terreinbeheerders (Friese rassen in natuurterreinen)
Stichting Zeldzame Huisdierrassen
Hobby dierhouders

Landbouwgewassen:

Niet-commercieel:

Federatie Volkstuinders Noord-Nederland
Noordelijk Zadennetwerk
Dorps- en stadslandbouw
Hobbytuinders
Zorgboerderijen
Permacultuur
Centrum voor Genetische Bronnen Nederland
Stichting De Oerakker
Nationale landschappen
BoerenNatuur

Commercieel:

Tuinders
Akkerbouwers
Bierbrouwers
Molenaars
Bakkers
Groothandel
Agrarisch Jongerencontact
LTO-Noord Nederland

Fruit:

Fruitbomenbrigade Landschapsbeheer

Houtige gewassen:

Leden van natuurbeherende organisaties

Algemeen:

Landschapsbeheer Friesland
Afron
Fries Landbouwmuseum

b. Recepten, kookkunst en gastronomie:

Il Casale Rijperkerk
De Zandloper Eastermar
Restaurants
Eetlokalen
Bed en breakfasts
Ark van de Smaak
Stenden Hogeschool
ROC Friesland College
ROC Friese Poort

c. Streekproducten:

Project 'Swiet, Sâlt en Sân'

e. Onderwijs en volwasseneneducatie:

Nordwin College
Voortgezet onderwijs
Hoger Onderwijs
Basisonderwijs
Centrum voor Educatieve Dienstverlening (CEDIN)
Projekt Fokus Fryslân (kinderen in aanraking brengen met cultureel erfgoed in de provincie)
IVN-Noord (Instituut voor Natuur- en Milieueducatie)
Fryske Folkshegeskoalle
Volksuniversiteit Fryslân
Excursies en lezingen
Educatieve centra
Kinderboerderijen
Plattelandsvrouwen
Nederlands Christelijke Ouderenbond
Christelijke Plattelandsvrouwen
NIVON-afdelingen

f. Cultuurtoerisme en recreatie

Fryslân marketing
Fries Landbouwmuseum
Fries Museum
States
Landgoederen
Boerderijstichting Fryslân
VVV's
Particulieren en ondernemers als bezoekenplekken
Noardlike Fryske Wâlden

Kulturele Haadstêd 2018

3. Overige betrokkenen

a. Overheden

Onderdelen van het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' worden financieel ondersteund door de provinciale overheid.

b. Fondsen

Behalve op de overheid wordt ook een financieel beroep gedaan op fondsen.

b. Media

Bestaande media werden en worden met informatie die er toe doet benaderd.
Bovendien werd door het Platform een Website ingericht.

4. Partners

De zorg voor het niet-levende agrarisch erfgoed door het Fries Landbouwmuseum het levend agrarisch erfgoed door het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' wordt zoveel mogelijk op elkaar afgestemd.

Samenwerking wordt gezocht met '*De Groene Alliantie*', een met het oog op 'Kulturele Haadstêd' opgericht verband van Landschapbeheer Friesland, It Fryske Gea, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de Friese Milieufederatie en de Waddenvereniging.

'It Fryske Gea' en 'Landschapsbeheer Friesland' startten de '*Koöperaasje Doarpenlân*'. Hiermee wordt samenwerking gezocht.

5. Netwerkvorming

De deelnemers aan de uitwerking van de in deel D vermelde *thema's* vormen netwerken die tijdelijk of meer definitief in stand worden gehouden.

Het inrichten van een netwerk betekent dat de deelnemers hun zelfstandigheid behouden, maar samenwerken omdat ze tot op zekere hoogte van elkaar afhankelijk zijn en dus iets aan elkaar kunnen hebben.

II BELANGEN

Een vooronderstelling bij het vervaardigen van dit raamplan is, dat de hiervoor genoemde partijen gezamenlijk activiteiten uitvoeren om de kennis van en de praktische toepassing van de Friese rassen en gewassen te stimuleren.

Een tweede vooronderstelling is, dat er gezamenlijk betere resultaten worden behaald.

Het 'Platform Friese Rassen en Gewassen' neemt zich voor, door het samenstellen van dit raamplan, gezamenlijke belangen te bundelen en concreet te maken.

Bij het beschrijven van de belangen die zich voordoen, kan een onderscheid worden gemaakt tussen belangen van mensen, groepen of organisaties die *hobbymatig* aan de praktische toepassing van de Friese rassen bijdragen en zij die dat *beroepsmatig* (zouden kunnen) doen. Beide werelden hebben elkaar nodig.

Belangen van hobbyisten

Personen die de Friese of met Fryslân verwante rassen en gewassen als *hobby* kweken of houden hebben er belang bij:

1. dat ze bij de teelt over voldoende uitgangsmateriaal van goede kwaliteit kunnen beschikken;
2. dat ze bij het houden of telen van de rassen over voldoende kennis, inzichten en vaardigheden beschikken;
3. dat ze in staat zijn het op deze wijze verkregen voedsel goed en voldoende gevarieerd te bereiden;
4. dat ze als consumenten agrarische streekproducten kunnen kopen of voedsel kunnen genieten waarbij de Friese rassen en gewassen de grondstoffen vormen;
5. dat de streekproducten en het voedsel waarbij de rassen de grondstoffen vormen veilig en van goede kwaliteit zijn;
6. dat hobbyisten in hun nabijheid ook de rassen en gewassen kweken of houden, zodat ze met hen uitgangsmateriaal en ervaringen kunnen uitwisselen;
7. dat ze, voorzover ze meewerken aan de beroepsmatige productie van de rassen en gewassen, een zeker

inkomen hebben;

8. dat de beperkingen voor de verspreiding van zaden en knollen van de rassen zoveel mogelijk opgeheven worden.

Beroepsmatige toepassingen

Dit onderwerp wordt behandeld in de brochures over gastronomie, streekproducten en natuurinclusieve landbouw. Zie de lijst van publicaties.

Veehouders of kwekers die van het houden of kweken van de Friese of met Fryslân verwante rassen (gedeeltelijk) hun beroep willen maken en horecaondernemers, hebben er belang bij:

9. dat ze bij de teelt van de rassen over voldoende uitgangsmateriaal van goede kwaliteit beschikken;

10. dat ze voldoende produceren om aan de vraag van de horeca, de producenten van streekproducten en mogelijk grootwinkelbedrijven te voldoen;

11. dat er voldoende afzet van de grondstoffen en daaruit afgeleide producten is, om er een (gedeeltelijk) inkomen aan te hebben;

12. dat de consumptie van de producten wordt bevorderd, doordat zowel aan het uitgangsmateriaal als het eindproduct een keurmerk is verleend;

13. dat de afzet van de producten wordt bevorderd doordat consumenten aanwijzingen krijgen voor de bereiding ervan;

14. dat duidelijk wordt welke voedingswaarde de met behulp van de rassen vervaardigde producten hebben;

15. dat de kennis ten aanzien van de rassen bij de (potentiële) consumenten toeneemt;

16. dat een verbinding wordt gelegd tussen de productie en consumptie van de met behulp van de rassen vervaardigde producten en vormen van cultuurtoerisme en recreatie;

17. dat ruime bekendheid aan de Friese rassen en de daaruit afgeleide producten wordt gegeven;

18. dat de vicieuze cirkel tussen productie en afzet van de aan de rassen ontleende producten doorbroken wordt;

19. dat duidelijk wordt welke kansrijke projecten zich voordoen wat betreft aan de rassen ontleende streekproducten.

Aan vrijwel alle hiervoor genoemde punten kunnen *gemeenschappelijke belangen* voor hobbyisten en beroepsmensen worden ontleend.

Het behoort eveneens tot het cultureel en toeristisch-recreatief beleid van de *overheden*. Na het ondertekenen van het verdrag van Rio de Janeiro past het behoud van de aan de rassen te koppelen cultuur-historische waarden en het bevorderen van de agro-biodiversiteit ook in het overheidsbeleid.

Met het oog hierop kan een door het provinciaal bestuur erkende lijst van Friese en met Fryslân verwante rassen en gewassen vastgesteld worden.

Fondsen in Fryslân die tot nu toe de werkzaamheden gesteund hebben, zien kennelijk het belang ervan.

Het Platform moet interessante informatie voortbrengen, zullen de *media* er geregeld aandacht aan besteden. Door uitvoering van de aan dit raamplan op korte en langere termijn te ontleen *deelprojecten* kan aan bovenstaande belangen worden tegemoet gekomen.

De in deel A. opgesomde uitgangspunten, algemene doelstellingen en functies dienen als *toetsingskader* voor de projecten.

Deel D. THEMA 'S VOOR PROJECTEN

Het werken aan de in dit hoofdstukje geformuleerde thema's zal er aan moeten bijdragen dat er een begin wordt gemaakt met de kennis van en de praktische toepassing van de Friese en met Fryslân verwante dierenrassen-, landbouwgewassen, fruitrassen en oorspronkelijke houtige gewassen.

Bij de beschrijving van de thema's wordt, als dat al mogelijk is, aangegeven welke de *motivering* voor de themakeuze is, welke *doelstelling* er aan kan worden ontleend, welke *resultaten* zouden moeten worden behaald, of er *voorbeelden* zijn waarvan gebruik kan worden gemaakt, welke de mogelijke *deelnemers* aan het uitwerken van de thema's zouden kunnen zijn, of er eventueel *combinaties* met het werken aan andere thema's mogelijk zijn, welke de *doelgroepen* zijn, wie of wat verondersteld wordt de *projectleiding* uit te oefenen en of er mogelijke *financieringsbronnen* zijn voor het uitwerken van het thema tot een deelproject.

I. STREEKPRODUCTEN

THEMA 1a: VERKENNEN VAN MOGELIJKE STREEKPRODUCTEN MET BEHULP VAN FRIESE DIERENRASSEN, LANDBOUWGEWASSEN OF FRUITRASSEN

Motivering:

Het voortbestaan van bepaalde daarvoor in aanmerking komende Friese rassen en gewassen hangt er mede van af, of er een commerciële betekenis als streekproduct aan kan worden toegekend.

De economische meerwaarde van de Friese rassen is in het verleden gedaald, waardoor andere rassen en gewassen werden benut. Het is de vraag wat daarvan de reden is geweest en of daaraan nog dezelfde betekenis moet worden toegekend als vandaag de dag.

Doelstelling en resultaat:

1. Van de daarvoor in aanmerking komende Friese rassen en gewassen is bekend of ze voldoen aan de voor streekproducten opgestelde criteria.

2. Ten aanzien van de rassen en gewassen die aan de criteria beantwoorden, wordt een antwoord op de volgende vragen gezocht:

-waarom is hun economische meerwaarde verminderd of verloren gegaan?

-aan welke rassen en gewassen kan als Friese streekproducten mogelijkserwijs een economische meerwaarde worden toegekend?

-Is er voldoende uitgangsmateriaal voor een toenemende productie, zo nee, hoe kan die worden verkregen?

-hoe kan de productie (vooruitlopend op toenemende afzet) toenemen?

-hoe kan de afzet gegarandeerd worden?

-welke meerwaarde zullen de producten hebben (o.m. typiciteit)?

-welke promotionele activiteiten zullen moeten worden ondernomen?

-hoe kan een en ander - bij een gunstige uitslag van de voorafgaande resultaten - worden gekoppeld aan het ontwikkelen van receptuur, kookkunst, gastronomie, vermeerdering, onderwijs en volwasseneneducatie en cultuurtoerisme en recreatie?

-hoe kan adequaat worden gereageerd op de geldende wet- en regelgeving, die beperkingen oplevert voor het ontwikkelen van Friese rassen tot streekproducten?

Als de antwoorden op bovenstaande vragen bekend zijn, wordt onderzocht of er *deelprojecten* aan kunnen worden ontleend. Met het commercieel maken van de Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen en enkele dierenrassen die daarvoor in aanmerking kwamen is een begin gemaakt.

Mogelijke deelnemers:

De organisaties die de Friese dieren-, planten- en fruitrassen als werkterrein hebben (zie deel C);

Nordwin College;

Andere organisaties die streekproducten leveren, waarbij Friese rassen betrokken zijn.

Combinaties:

De verzamelde informatie wordt gebruikt bij het opstellen van deelprojecten t.a.v. streekproducten waarin Friese rassen en gewassen verwerkt zijn.

Doelgroepen:

Producenten

Verwerkers

Tussenschakels

Aanbieders

Consumenten

Projectleiding:

Nader te bepalen

THEMA 1b: WICHTERS

Motivering:

Wichters zijn kenmerkend voor de Friese Wouden. Als in augustus de vruchten rijpen gaat veel ervan verloren.

Doelstelling:

Het maken van een aanloop naar de commerciële productie van met wichters vervaardigde streekproducten.

Voorbeelden:

De door de Zandloper met wichters gemaakte producten.

Mogelijke deelnemers:

Particulieren die wichterbomen bezitten.

Verwerkers

Aanbieders

Receptenmakers

Aanbieders van kooklessen

Cultuurtoerisme

Projectleiding:

Nader te bepalen

II GASTRONOMIE

2a: Gastronomie

Motivering:

Producten waarin de Friese rassen verwerkt zijn zouden meer moeten voorkomen op de menu's van Friese restaurateurs.

Doelstelling:

Een toename van het aanbod van met de Friese rassen vervaardigde spijzen en dranken door Friese restaurateurs.

Voorbeelden:

Mogelijke deelnemers:

Fryslân Culinair
Il Casale
De Zandloper
Overige Friese restaurateurs

Combinaties:

De projecten 1a en 1b

Doelgroepen:

Bezoekers Friese restaurants.

Projectleiding:

Nader te bepalen

THEMA 2B UITGANGSMATERIAAL STREEKPRODUCTEN FRIESE DIERENRASSEN

Motivering:

Voor het op de markt brengen van streekproducten waarin vlees melk of eieren van de Friese dierenrassen is verwerkt, is voldoende uitgangsmateriaal nodig.

Doelstelling:

Het vervaardigen van uitgangsmateriaal voor de (commerciële) toepassing van de Friese dierenrassen die daarvoor in aanmerking komen.

Resultaat:

Voldoende uitgangsmateriaal voor de commerciële toepassing van de Friese dierenrassen.

Voorbeelden:

Project commerciële toepassing van vlees van de Friese Roodbonte.

Mogelijke deelnemers:

Project Friese Roodbonte
Dierenorganisaties die rassen beheren die voor commerciële toepassing in aanmerking komen.

Combinaties:

Dit thema vormt een onderdeel van de uitwerking van thema 1a.

Doelgroepen:

Fokkers van de betreffende rassen
Hobbyboeren

Projectleiding:

Nader te bepalen

III FRIESE LANDBOUWGEWASSEN VOOR HOBBY-TUINDERS EN STADS- EN DORPSLANDBOUW

Thema 3a: FRIESE LANDBOUWGEWASSEN VOOR HOBBY-TUINDERS EN DEELNEMERS AAN DORPS- EN STADSLANDBOUW

Motivering:

Om de verspreiding van de teelt van de Friese landbouwgewassen te bevorderen, worden aan hobbytuinders (waaronder volkstuinders) en deelnemers aan stads- en dorpslandbouw zaad en knollen van de betreffende rassen aangeboden.

Doelstelling:

Het bevorderen van de teelt van de Friese landbouwgewassen door hobbytuinders en deelnemers aan stads- en dorpslandbouw.

Resultaat:

Toename van de teelt van de Friese landbouwgewassen door hobby-tuinders en deelnemers aan stads- en dorpslandbouw.

Het zaad wordt met het oog op de regelgeving aangeleverd via een gesloten circuit.

Voorbeelden:

Zakjes met zaad van Werkverband Friese rassen

Mogelijke deelnemers:

Werkverband Friese Rassen
Volkstuin

Doelgroepen:

Hobbytuinders (waaronder volkstuinders) en deelnemers aan stads- en dorpslandbouw.

Projectleiding:

Nader te bepalen

Financieringsbronnen:

Verkoop zaad

IV VOORLICHTING EN EDUCATIE

THEMA 4a: VOORLICHTING OVER DE FRIESE RASSEN EN GEWASSEN

Motivering:

Er zijn brochures gemaakt over de Friese zeldzame of oorspronkelijke Friese dierenrassen-, landbouwgewassen, fruitrassen en de oorspronkelijke houtige gewassen. Zie de lijst van publicaties achterin dit raamplan.

Ze zijn bedoeld om het publiek in algemene zin te informeren over de Friese rassen en gewassen en om hobbyisten en beroepstellers die overwegen iets met de rassen te doen globale informatie te verschaffen.

De brochures kunnen worden uitgedeeld bij excursies en cursussen en bij verenigingen waarbij in hun thuissituatie lezingen over de Friese rassen en gewassen worden verzorgd.

Doelstelling:

Het intensiveren van de voorlichtende activiteiten over de Friese rassen en gewassen.

Resultaat:

Meer mensen zijn op de hoogte van het bestaan van de Friese rassen en gewassen of beschikken over de informatie die ze nodig hebben om te kunnen besluiten er iets mee te doen.

Voorbeelden:

Het bestaand voorlichtingsmateriaal.

Mogelijke deelnemers:

De organisaties die zich op het terrein van de Friese rassen en gewassen bewegen.

Natuurbeheerders wat betreft de oorspronkelijke houtige gewassen. Zie de lijst met publicaties.

Educatief centrum in Fries Landbouwmuseum

Vrijwilligers die lezingen en excursies verzorgen

Doelgroepen:

Friese bevolking

Vrouwen van Nu (Plattelandsvrouwen)

Christelijke Plattelandsvrouwen

Afdelingen ouderenbonden

Agrarische Jongeren Friesland

Afdelingen LTO-Noord

Fryske kriten

IVN-afdelingen

Afdelingen Bloei en Groei

Projectleiding:

Nader te bepalen

Financieringsbronnen:

Provincie Fryslân

Fondsen

THEMA 4b: (VOLWASSENEN)EDUCATIE EN DE FRIESE RASSEN EN GEWASSEN

Motivering:

Het is van groot belang dat ook via het onderwijs en andere educatieve instellingen bekendheid wordt gegeven aan en achtergrondinformatie wordt geboden over de Friese rassen en gewassen.

Dit is het onderwerp van een daartoe samengestelde brochure. Zie de lijst van publicaties.

Doelstelling:

Het vervaardigen van een lespakket over de Friese rassen en gewassen bestemd voor basis-, voortgezet- en hoger onderwijs of het agrarisch beroepsonderwijs en voor de volwassenen- educatie.

Resultaat:

Leerlingen, studenten en volwassenen die - gemotiveerd door de verwerking van de verkregen informatie - zich meer betrokken voelen bij de Friese rassen en gewassen.

Voorbeelden:

De voor het basisonderwijs gemaakte lespakketten over de Friese Rassen, evt. aangevuld met daarvoor in aanmerking komende brochures. Zie de lijst van publicaties.

Fokus Fryslân

Mogelijke deelnemers:

Vertegenwoordigers van de organisaties die zich op het terrein van de Friese rassen bewegen

Vertegenwoordigers van onderwijsinstellingen

Onderwijsdeskundigen

Stichting Zeldzame Huisdierrassen

Cedin (verbinding met Fries taalonderwijs)

Fries Landbouwmuseum

AFUK (Fokus Fryslân)

Fryske Folkshegeskoalle

Combinaties:

Nog te realiseren deelprojecten met het oog op de vermeerdering van de rassen en gewassen en van streekproducten.

Doelgroepen:

Leerlingen van het basis-, voortgezet- en hoger onderwijs en het agrarisch beroepsonderwijs met hun begeleid(st)ers. Volwasseneneducatie.

Projectleiding:

Nader te bepalen.

THEMA 4c: DEMOTUINEN, DEMOBOOMGAARDEN EN DEMOPLEKKEN OP BOERDERIJEN

Motivering:

Voorlichting over de Friese landbouwgewassen, dierenrassen en fruitsoorten veronderstelt plekken waar een en ander gedemonstreerd wordt.

Doelstelling:

Het inrichten van bovengenoemde demonstratieplekken.

Voorbeelden:

De demotuin bij Vijversburg in Tytsjerk.

Deelnemers:

Bij het Platform aangesloten organisaties.

Projectleiding:

Nader te bepalen.

THEMA 4d: EDUCATIEF CENTRUM

Motivering:

Samenwerking met het Fries landbouwmuseum te Goutum biedt de mogelijkheid een educatief centrum voor de Friese rassen en gewassen in te richten.

Doelstelling:

Het inrichten van een educatief centrum.

Voorbeeld:

De door Stichting Zeldzame Huisdierrassen erkende educatieve centra.

Doelgroepen:

Leerlingen onderwijsinstellingen en volwassenen.

Combinatie:

Thema 4c

Projectleiding:

Nader te bepalen.

V RECEPTUUR EN KOOKKUNST

THEMA 5a: RECEPTEN EN KOOKKUNST MET BEHULP VAN DE FRIESE RASSEN

Motivering:

Zodra daartoe voldoende mogelijkheden zijn, kunnen recepten, kookkunst en gastronomie worden toegepast waarbij de Friese rassen en gewassen in het geding zijn. Wat dit betreft kunnen de nodige voorbereidingen worden getroffen, zodat het materiaal en de mogelijkheden die zich daarbij voordoen de productie en consumptie van het de met behulp van de rassen vervaardigde voedsel stimuleert. Zo mogelijk wordt hierbij ook aandacht besteed aan aspecten van voedselveiligheid en voedselkwaliteit.

Doelstelling:

Het vervaardigen van recepten en het voorbereiden van kooklessen met gebruikmaking van de Friese rassen.

Resultaat:

- een boekje met recepten waarin met de Friese rassen verbandingen worden gelegd;
- zo mogelijk wordt daarbij ook aandacht besteed aan voedselveiligheid en voedselkwaliteit;

-beschikbaarheid van personen die kooklessen willen geven met de daarbij passende accommodatie.

Voorbeelden:

Bestaande kookboeken

'De Fryske Petiele' van Simke Kloosterman, bewerkt door Wieke de Haan.

Wieke de Haan - Fryske resepten

De Friese Keukenmeid

Het spek van slager Blom

H. Ernst en C. Verhoeven - Kostlik Fryslân

Mogelijke deelnemers:

-deskundigen op het terrein van recepten

-deskundigen op het terrein van kooklessen

Combinaties:

Alle deelprojecten die zich daartoe lenen.

Doelgroepen:

Consumenten die zelf voedsel (willen leren) bereiden waaraan de Friese rassen te pas komen.

Projectleiding:

Nader te bepalen

VI CULTUURTOERISME EN RECREATIE

THEMA 6a: CULTUURTOERISME EN RECREATIE

Motivering:

Zodra de mogelijkheden zich daartoe voordoen, kunnen er op plekken die zich daartoe lenen verbindingen worden gelegd tussen vormen van cultuurtoerisme/recreatie en de kennisname van (sommige van) de Friese rassen en gewassen of het gebruik van streekproducten waarin deze verwerkt zijn.

Doelstelling:

Het verbinden van cultuurtoerisme/recreatie met de kennisname van de Friese rassen en gewassen of de consumptie van streekproducten waarbij deze gebruikt worden.

Resultaat:

Meer bekendheid van de Friese rassen en gewassen en meer consumptie van daarmee vervaardigde streekproducten.

Voorbeelden:

Historische Akkers Eastermar

De Spitkeet Harkema

Cichoreimuseum Damwoude

De Kruidhof Buitenpost

Mogelijke deelnemers:

Fries Landbouwmuseum

Vijversburg

Donia State

Andere geschikte toeristisch-recreatieve accommodaties

Doelgroepen:

Toeristen/recreanten

VII FRUIT

THEMA 7A: FRUIT VERZAMELEN EN FRUITVERWERKING

Motivering:

Doordat veel fruit in boomgaarden in Fryslân blijft liggen, gaat het verloren.

Doelstelling:

Het verzamelen van fruit dat in de Friese boomgaarden blijft liggen, om het te kunnen verwerken.

Resultaat:

Tot sap of anderszins verwerkt fruit.

Voorbeelden:

Duitse ervaringen met Streuobst

Sapmobiel

Mogelijke deelnemers:

Stichting Fruit yn Fryslân

Eigenaars Friese boomgaarden

Receptenmakers

Doelgroepen:

Consumenten fruitproducten

Projectleiding:

Nader te bepalen

THEMA 7B: RIJP GEPLUKT OP TIJD GEGETEN

Motivering:

Het gangbare fruit wordt van ver aangevoerd. Het kan als het rijp is op tijd in de regio geplukt, verkocht en geconsumeerd worden.

Doelstelling:

Het koppelen van een of meer fruittelers aan een supermarkt die het door de telers aangeleverde fruit rijp geplukt aan consumenten verkoopt.

Mogelijke deelnemers:

Telers en een of meer supermarkten

Stichting Fruit yn Fryslân

Projectleiding:
Nader te bepalen.

THEMA 7c: CIDERPROJECT

Motivering:
De vraag rechtvaardigt het tot stand komen van een met Fries fruit ingericht ciderproject.

Doelstelling:
Het inrichten van een terrein als ciderproject.

Deelnemers:
Iemand die hiervoor grond wil afstaan.
Fruit yn Fryslân

Projectleiding:
Nader te bepalen.

VIII NATUURTERREINEN

THEMA 8a: FRIESE RASSEN EN GEWASSEN IN NATUURTERREINEN

Motivering:
Het weiden van zeldzame dierenrassen, het telen van landbouwgewassen en fruitsoorten in natuurterreinen kan in de provincie kan uitgebreid worden.

Doelstelling:
Het (meer) voorkomen van de daartoe in aanmerking komende dierenrassen, landbouwgewassen en fruitsoorten in Friese natuurterreinen.

Voorbeelden:
Landgeiten bij Eernewoude
Friese Roodbonten bij Harlingen
Boomgaard in Rijs
Sint Jansrogge in Eastermar
Sint Jansrogge en Rode Spelt in Katlijk

Mogelijke deelnemers:
Dierhouders
Telers van landbouwgewassen en fruit
Terreinbeheerders

Doelgroepen:
Bezoekers natuurterreinen

Projectleiding:
Nader te bepalen

IX ARKEPLEATSEN

THEMA 9a: ARKEPLEATSEN

Motivering:

Fryslân ontbeert een of meer plekken waar de Friese rassen, zoals eerder bij It Griene Nêst in Sumar, in combinatie met voorlichtende - en educatieve activiteiten bijeen zijn gebracht.

Doelstelling:

Het inrichten van een of meer plekken (Arkepleatsen) waar de Friese rassen als fokcentrum - in combinatie met voorlichtende - en educatieve activiteiten - bijeen zijn gebracht.

Voorbeelden:

Duitse Archehöfe

Deelnemers:

Natuur- en landschapsbeheerders
Platform Friese Rassen

Doelgroepen:

Publiek
Onderwijsinstellingen

X REGELGEVING

THEMA 10a: REGELGEVING

Motivering:

Regelgeving zit bepaalde met de dierenrassen en landbouwgewassen in verband te brengen commerciële activiteiten in de weg.

Doelstelling:

Het in samenwerking met onder meer 'Stichting Zeldzame Huisdierrassen' en het 'Netwerk Eeuwig Moes' bestrijden van met de regelgeving samenhangende knelpunten.

Resultaat:

Een inventarisatie van uit de regelgeving voortkomende knelpunten. Het verkleinen van deze knelpunten.

Doelgroepen:

De organisaties die zich richten op het in stand houden van de ter zake doende dierenrassen en landbouwgewassen.

Projectleiding:
Nader te bepalen.

XI BESCHRIJVEN EN DOCUMENTEREN

THEMA 11a: BESCHRIJVEN EN DOCUMENTEREN

Motivering:

Om de rassen en gewassen bij het instandhouden binnen hun eigenschappen te houden, is het nodig ze nauwkeurig te beschrijven en met fotomateriaal te documenteren. Zo ontstaat ook een gedetailleerd beeld van wat ertoe gerekend wordt.

Doelstelling:

Een gedetailleerde beschrijving (met foto's) van de Friese en met Fryslân verwante dierenrassen, fruitrassen, landbouwgewassen en oorspronkelijke houtige gewassen.

Deelnemers:

De tot het Platform behorende organisaties

Voorbeeld:

Met zo'n beschrijving is wat betreft de landbouwgewassen door het Werkverband Friese Rassen al een begin gemaakt.

Projectleiding:

Nader te bepalen

Deel E ORGANISATIE

In deel C over 'BETROKKENEN' werd in paragraaf 4 gesteld dat de bij het project te betrekken personen, groepen, organisaties en instellingen een *netwerk* kunnen gaan vormen.

Deelne(em)(st)ers aan een netwerk hebben *gemeenschappelijke belangen*. Wat de praktische toepassing van de Friese rassen betreft, zullen die voor een aanzienlijk deel nog zichtbaar gemaakt moeten worden. Door de deelname aan deelprojecten waarin met de uitwerking van de in dit raamplan verzamelde thema's een begin wordt gemaakt, worden gemeenschappelijke belangen zichtbaar en gestimuleerd. Op zo'n deelterrein zal een (tijdelijk) samenwerkingsverband ontstaan.

Stuurgroepje

Er zal om de hiervoor genoemde deelprojecten te kunnen uitwerken, een sturend element nodig zijn. Daarbij wordt gedacht aan het instellen van een *stuurgroepje*.

Deze bestaat uit een nader te bepalen aantal vertegenwoordig(st)ers van de eerder genoemde direct bij het 'Platform Friese Rassen' betrokken organisaties. Het zijn mensen die enigszins thuis zijn (bij gedeelten van de) op de in dit raamplan behandelde terreinen en er affiniteit mee hebben.

Het stuurgroepje komt met de *projectbegeleid(st)ers* (zie hierna) bijeen en kan (tijdelijke) adviseurs aantrekken. De leden doen aan de deelnemers aan het Platform voorstellen voor de thema's die ter hand worden genomen. En bovendien over thema's en daaruit afgeleide deelprojecten die in een later stadium nog worden toegevoegd. Uiteraard kunnen zulke voorstellen ook door de deelnemers aan het Platform worden gedaan.

Projectbegeleid(st)ers

Bij elk deelproject hoort een *projectbegeleid(st)er*.

Deze is verantwoordelijk voor het aanjagen, de afstemming van de uitvoering en de evaluatie van het deelproject.

Het zijn vrijwilligers of betaalde krachten. Ze worden tijdens de projectperiode aan de stuurgroep toegevoegd.

De projectbegeleid(st)ers worden door de stuurgroep aangesteld. Het zijn gekwalificeerde krachten. Ze hebben ervaring met het plannen, organiseren, evalueren en controleren van de projectwerkzaamheden.

Tijdelijke werkgroepen

Met het oog op de voorbereiding en uitvoering van de deelprojecten worden *tijdelijke werkgroepen* ingesteld. De deelne(em)(st)ers bestaan onder meer uit vertegenwoordig(st)ers van (enkele van) de in deel D per thema onder het kopje 'mogelijke deelnemers' genoemde organisaties.

De leden van de werkgroepen zijn ideeënaandragers, ze hebben voeling met de doelgroepen waarop de deelprojecten zich richten.

Hun taken en verantwoordelijkheden zijn:

- het met de projectleider uitvoeringsgereed maken van de projectvoorstellen;
- het met de projectleider begeleiden van de uitvoering van de deelprojecten;
- het leveren van evaluatiemateriaal over de projecten aan het stuurgroepje.

De projectleiders maken met de werkgroepleden per thema een overzicht van de stand van zaken op het deelterrein. Het bewerken van de thema's tot een of meer projectvoorstellen gebeurt in nauw overleg met degenen die aan de uitvoering van de deelprojecten bijdragen. De voorstellen worden verwerkt tot een plan dat vervolgens tot uitvoering komt.

In de groepen wordt ten aanzien van de besluitvorming, zoveel het kan, consensus nagestreefd.

DEEL F FINANCIERING

De *Rijksoverheid* heeft enkele internationale verdragen ondertekend waarbij een inspanningsverplichting is aangegaan om de biodiversiteit, dus ook de agrobiodiversiteit, in stand te houden en te bevorderen. Dit is uitgewerkt in het door een drietal ministeries uitgebracht rapport 'Bronnen van ons bestaan: behoud en duurzaamheid van genetische diversiteit'.

Een uitkomst van het Rijksbeleid is, dat aan het 'Centrum voor Genetische Bronnen Nederland' in Wageningen is opgedragen initiatieven als die van het 'Platform Friese Rassen' te ondersteunen. Dat gebeurt in natura door adviezen en het bewaren van uit de Friese rassen afgeleid genetisch materiaal. Er is bij het CGN geen geld om projecten die in dit raamplan worden voorgesteld financieel te ondersteunen.

Hier ligt volgens het Rijk een taak voor de *provinciale overheid*.

Een aantal bij het Platform betrokken organisaties ontving reeds provinciale subsidies. Dat gebeurde incidenteel met het oog op het plattelandsbeleid.

De provincie Friesland ondersteunt structureel enkele organisaties die zich met het 'niet-levend' erfgoed bezighouden, tot op vandaag ontbreekt geregelde ondersteuning van organisaties die zich richten op het voortbestaan van het 'levend' erfgoed.

Bovendien zijn meerdere projecten financieel ondersteund door *Friese fondsen*. Die bieden echter alleen incidentele ondersteuning.

Het indienen van dit raamplan bij de provinciale overheid zou er toe moeten leiden dat deze zich voorneemt ook organisaties die zich richten op het levend erfgoed op de duur structureel te ondersteunen.

Om een overgangperiode mogelijk te maken, waarna een en ander door het provinciaal bestuur kan worden beoordeeld, wordt voor de uitwerking van de in dit raamplan gepresenteerde thema's een incidentele financiële bijdrage verondersteld. Hierbij zal ook worden uitgegaan van *cofinanciering* door fondsen en van door *vrijwilligers* ingebrachte uren.

UIT DE PLATFORMREEKS TE BESTELLEN PUBLICATIES

1. *Werken aan verscheidenheid*: werkzaamheden van het Platform Friese Rassen en Gewassen. Prijs: €3.50
2. De Friese rassen en gewassen en *grondeigenaars* Prijs: €2.50
3. De Friese rassen en gewassen en *receptuur, kookkunst en gastronomie* Prijs: €2.50
4. De Friese rassen en gewassen en *streekproducten* Prijs: €2.50
5. De Friese rassen en gewassen en *ruimtelijke kwaliteit* Prijs: €2.50
6. De Friese rassen en gewassen en de *natuurinclusieve landbouw* Prijs: €2.50
7. De Friese rassen en gewassen en de *stads- en dorpslandbouw* Prijs: €2.50
8. De Friese rassen en gewassen en *educatie* Prijs: €2.50
- 9-11 In een drietal *brochures* wordt verduidelijkt om welke rassen en gewassen het gaat en voorbeelden gegeven van wat er nu al mee gedaan wordt. Prijs: €7.50 per stuk
12. In een *naslagwerk* worden de Friese rassen en gewassen uitgebreid beschreven. Prijs: €10
13. In 2019 verschijnt een uitgebreide *documentatie* met teksten en foto's van de rassen. Prijs: €15
14. In de publicatie '*Tiden hawwe tiden*' wordt de Friese agrarische geschiedenis vanaf het eerste begin tot de huidige tijd beschreven. Per tijdvak wordt vermeld welke Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen, dierenrassen en fruitrassen zich voordeden. Prijs: €10
15. Een globale beschrijving van de *landbouwgewassencollectie* van het Werkverband Friese Rassen en Gewassen. Prijs: €5
16. Een globale beschrijving van de Friese en met Fryslân verwante *dierenrassen* Prijs: €5
17. Een globale beschrijving van de Friese en met Fryslân verwante *fruitrassen*. Prijs: €5
18. Een globale beschrijving van de in Fryslân gesignaleerde *houtige gewassen* Prijs: €5
19. Het fokken van de Friese of met Fryslân verwante *dierenrassen*. Prijs: €5
20. Het winnen van zaden en knollen van de Friese en met Fryslân verwante *landbouwgewassen*. Prijs: €5
21. Het instandhouden en vermeerderen van het *Friese fruit* Prijs: €5
22. Een introductie van het zaad voor de te telen *consumptiegewassen*. Prijs: €2.
23. Een introductie van het aan te bieden zaad in *zakjes en zakken*. Prijs: €2.
24. *FAN FRYSLANS GRUN*: Raamplan voor een gebundelde aanpak van de praktische en economische toepassing van de Friese en met Fryslân verwante dierenrassen, landbouwgewassen, fruitrassen en houtige gewassen. Prijs: €10

Bovengenoemde publicaties kunnen met vermelding van de nummers worden besteld door overmaken van de genoemde bedragen op banknummer TRIO 0197 646 174 ten name van penningmeester Werkverband Friese Rassen te Burgum.

Afgezien van het in 2019 verschijnend nummer 13 kan het gehele pakket door overmaking van €60 via het vermelde banknummer besteld worden. Portokosten: €7.50.

Voor €12,50 abonnementsgeld in het jaar blijft u door het tijdschrift OER op de hoogte van wat er zich afspeelt bij het Platform Friese Rassen en Gewassen.

Banknummer: NL 16 TRIO 0197 646 174 t.n.v. Werkverband Friese Rassen te Burgum.

Platform Friese Rassen en Gewassen

www.friesehoenderclub.nl

www.dwvn.nl

www.roodbontfriesvee.nl

www.onzestabyhoun.nl

HERBARIUM FRISICUM

www.herbariumfriscum.nl

Nederlands Zwartbles
Schapenstamboek

www.nzs.nl

www.melkschapen.nl

Wurkferbân Fryske Rassen Werkverband Friese Rassen

www.werkverband-frieserassen.nl

STICHTING
FRUIT YN FRYSLÂN

Stichting Fruit yn Fryslân - Doelstelling: - Bedykt K&M Nijlander
1999-2000 jier 1000000 jier 1000000 jier 1000000 jier 1000000

www.fruitynfryslan.nl

www.nvsw.nl

www.zeldzamerassen.nl/zwartbles-fokkersgroep

www.szh.nl

www.frieshollands.nl

www.landgeit.nl

Vrienden
van het oude fruit

www.vriendenvanhetoudefruit.nl